

חינוך – חובת התלמידים – חלק א'

השבוע נחזור ללימוד נושאים שיילמדו בחוברת הקרובה – מבוא למשנת הראיה חלק ב'. נעסוק בנושא **חינוך**. את הלימוד נפתח ביסודות מתוך משנתו החשובה של האדמו"ר מפאסצ'נה, ר' קלונימוס קלמן שפירא, שמשנתו החינוכית נחשבה לפורצת דרך בימיו והיא רלוונטית כמובן גם לימינו אנו. האדמו"ר מפאסצ'נה היה נצר לאדמו"רים ידועים. היה רב העיר פאסצ'נה שמדרום לוורשה והקים בה ישיבה. במלחמת העולם השנייה נלכד בוורשה בכיבוש הגרמנים ובהפגזות נהרגו חלק גדול ממשפחתו. למרות האסון האישי והצרה הכללית, סירב להצעות בריחה שונות שהופנו אליו והעדיף להישאר עם חסידיו בגטו וורשה. עשה מאמצים רבים לשמור על מסגרת החיים הדתיים בגטו. הדרשות שאמר בפני חסידיו קובצו על ידו לספרו הידוע "אש קודש". נרצח בשנת תש"ג, יחד עם שאר יהודי המחנה.

אחד מספריו הידועים הוא "חובת התלמידים". הספר מתייחד בכך שהוא חושף את שיטת חינוכו היחודית שהיוותה חידוש גדול בדורו, בכך שהיא פונה באופן אישי ו'נשמתי' אל "התלמיד". בתחילת ספרו הוא מסביר מה משמעות המילה חינוך. ההסבר אותו אומר האדמו"ר מפאסצ'נה מתחיל ממש בבסיס הראשוני ביותר – על פי המקומות שמופיעה המילה בתנ"ך, מהי משמעותה המילולית:

שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אָמַר בְּמִשְׁלֵי (כב, ו): "חֲנֹךְ לַנֶּעַר עַל פִּי זָרְכּוּ גַם כִּי יִזְקֶינָה לֹא יִסוּר מִמֶּנָּה". זֶה הוּא עֵקֶר הַחֲנוּךְ שֶׁלֹא בְּלֶבֶד בְּשִׁעָה שֶׁהַנֶּעַר נֶעַר, וְיָד אָבִיו עוֹדָה תִּקְיָפָה עָלָיו יִשְׁמַע לוֹ וַיַּעֲשֶׂה כְּמִצְוֹתָיו, רַק גַּם כְּשִׁיגְדָל וְהוּא בְּרִשׁוֹתָיו, אָף כִּי יִזְקֶינָה לֹא יִסוּר מִמֶּנָּה. כִּי הַחֲנוּךְ לֹא צוּי לְבַד הוּא, שֶׁמִּצְוָה אֶת בְּנוֹ אוֹ תַלְמִידוֹ עֲשֶׂה כָּה וְכָה, גַּם לֹא הֶרְגֵל בְּלֶבֶד הוּא, שֶׁמִּרְגִּילוֹ לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים, יוֹתֵר גְּדוֹל וְיוֹתֵר פּוֹעֵל מִן הַצּוּי וּמִן הֶרְגֵל הוּא הַחֲנוּךְ, וְשֵׁנֵי אֵלֶּה הַצּוּי וְהֶרְגֵל רַק כְּלִי תִשְׁמִישׁוּ הֵם, שֶׁהַחֲנוּךְ מִכְרַח לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, לַצּוּתוֹ וְלְהֶרְגִילוֹ, כְּדֵי לְחַנְכוֹ בְּדֶרֶךְ ד'.

כִּי אֵת תַּבַּת 'חֲנוּךְ' מִפְּרֵשׁ רַש"י ז"ל (בדברים כ, ה) עַל הַפְּסוּק: "בְּנֵה בַּיִת וְלֹא תִּחְנֹכוּ" – 'חֲנוּךְ לְשׁוֹן הַתְּהִלָּה'...

רק על מי שָׁבָא לְלַמֵּד עֲצָמוֹ אוֹמְנוֹת וְעַל תִּשְׁמִישׁ הַבַּיִת שֶׁכָּבֵר בְּנֵה נֹפֵל לְשׁוֹן חֲנוּךְ. וְזֶה דְיוּק לְשׁוֹן רַש"י '...שֶׁהוּא עֲתִיד לְעַמֵּד בָּהּ', לֹא עַל הָאוֹמְנוֹת וְהַמְּלָאכָה רַק עַל הָאֲדָם, עַל הַהִכְשָׁרָה אֲשֶׁר נִמְצָאָה בְּכַח בְּקֶרֶב הָאָדָם לְמְלָאכָה זוֹ אוֹ זוֹ, וְעַל הַכְּשָׁרַת הַבַּיִת וְהַכְּלִי לְתִשְׁמִישׁ זֶה אוֹ זֶה, נֹפֵל לְשׁוֹן חֲנוּךְ. תַּבַּת לַעֲצָמָה הִיא תַּבַּת חֲנוּךְ, וְנִצְרָה עַל הוֹצָאת הַהִכְשָׁרָה אֲשֶׁר בְּאָדָם אוֹ בְּכָל מִן הַכַּח אֵל הַפְּעֵל, אִם לֹא נוֹצִיָא תִשְׁאָר בְּהַעֲלֵם וְצָרִיכִים אָנוּ לְהוֹצִיָא וְלַחַנֵּךְ אֵת הָאִישׁ הַזֶּה שִׁיעֲשֶׂה לְכַעַל מְלָאכָה זוֹ, וְהַבַּיִת אוֹ הַכְּלִי לְתִשְׁמִישׁוֹ, כִּל הֶדֶר לְתִשְׁמִישׁוֹ אֲשֶׁר הוּא מְקַשֵּׁר וְהַכְּלִי לְתִשְׁמִישׁוֹ אֲשֶׁר הוּא מְקַשֵּׁר.

וכְשֶׁנִּצְרָה תַּבַּת זוֹ עַל חֲנוּךְ הַבָּנִים, אִזְ הַפְּנֵה הִיא לְגַדֵּל וּלְפַתַח אֵת טְבֵעוֹ וְהַכְּשָׁרָתוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד שֶׁנִּמְצָאָה בוֹ בְּמִדָּה קְטָנָה אוֹ בְּכַח אוֹ בְּהַעֲלֵם לְבַד וּלְגִלּוֹתָהּ. וְכִיּוֹן שֶׁהָאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי עוֹד בְּיַלְדוּתוֹ רוּחַ ד' נִשְׁמַת שְׂדֵי טְמוּנָה וְגִנְזָה בוֹ. צָרִיכִים לְגַדֵּל וְלַחַנֵּךְ אוֹתוֹ לְהוֹצִיָא לְגִלּוֹתָהּ וְלְהַפְרִיחָהּ וְהִנֵּה לִיהוּדֵי נֶאֱמַן עֵבֶד ה', בְּתוֹרָתוֹ מְעַצְמוֹ יַחֲפִיץ, וּמִדְּרָכּוֹ גַם כִּי יִזְקֶינָה לֹא יִסוּר, וְהַמִּצְוָה אֶף הַמְּרָגֵל אֵינוֹ בְּטוּחַ שֶׁהֵבֵן אוֹ הַתַּלְמִיד הַמִּצְוָה וְהַמְּתַרְגֵּל יַעֲשֶׂה כְּמִצְוֹתוֹ, גַּם כְּשִׁיגְדָל וְהִנֵּה בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ. וְעַל זֶה צִוָּה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ "חֲנֹךְ לַנֶּעַר" וְכֹן תִּחְנְכוּ, אֵל קָרְבוֹ תִּחְדָּר, וְאֵת קִדְשַׁת הַיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בוֹ בְּהַעֲלֵם – תִּגְדָּלָהּ, וְרַק אִזְ גַּם כִּי יִזְקֶינָה לֹא יִסוּר מִמֶּנָּה.

(חובת התלמידים, הקדמה, שים עם המלמדים ואבות הבנים)

האדמו"ר מפאסצ'נה שולל את ההבנה שחינוך הוא ציות לציווי של סמכות כלשהי או אפילו הרגל של האדם לדבר מסויים. ההרגל הוא כלי בידו של המחנך - אך לא זו המטרה. הוא לומד מדברי רש"י שחינוך היא פעולה הנעשית על דבר שכבר נגמרה ההכנה שלו וכעת הכוחות הטמונים בו יוצאים אל המציאות בפועל. זו בעצם העשייה בחינוך ילדים – ללמד אותם שידעו באופן עצמאי כיצד להוציא את כוחותיהם שלהם למעשה, באופן מלא ושלם.

והאדמו"ר מפאסצ'נה מוסיף שכשמדובר ביהודי, המשימה עוד יותר קדושה ועליונה – ללמדו כיצד להפריח את נשמת אלוקים שבקרבו. כלומר לגלות לו את עצמו! אם נכוון לכך ואכן נפעל נכון – אז גם בעתיד, כשיזקין הילד, הוא לא יסור מהדרך שחונך, כיון שהיא – עצמו. בעצם העובדה שיבטא את עצמו, שיחיה – זו הצלחת החינוך.